

Liptovská Lúžna

Jano Kul'ko – obecný kronikár.

Narodil sa 16. II. 1907 v Spišskom Podhradí, okr. Levoča.

Zamestnaním učiteľ.

Do Lipt. Lúžnej prišiel z Málinca – Vlčova – Ipľa 1. febr. 1942.

Od 1.II. 1955 až do 30. apr. 1953 bol kantorom učiteľom a súčasne aj riaditeľom národnej školy.

Od 1. sept. 1953 je zástupcom riaditeľa OSŠ.

Z vlastnej iniciatívy podujal sa napísať a viesť kroniku obce, ktorú začal písať 1. nov. 1955.

Úvodné slovo

1.nov. 1955

Obec Lipt. Lúžna počíta sa medzi najväčšie obce Ružomerského okresu a celého Liptova vôbec. Je 871 m vysoko nad morom. Rozprestiera sa pod Prašivou, ktorá je jedným z horských pásiem Nízkych Tatier. Všeobecne sa usudzuje, že Lipt. Lúžna počíta do 3000 obyvateľov. Avšak tento počet nikdy nie je definitívny a ustálený z toho dôvodu, že Lúžňania často sa sťahujú s rodinami za zamestnaním do Čiech, Moravy a rôznych krajov.

Obyvateľstvo

Po roku 1945 skoro 50 rodín odsťahovalo sa do Čičova ku Komárnu, do Rusoviec, Lontova, Galanty a inde. Niekoľko desiatok rodín odišlo na Moravu, do Starej a Novej Červenej vody. Mnoho rodín odišlo v tom istom čase do západných Čiech do Chebu a až do Ašu na samé pohraničie. Všetci títo odišli ako kolonisti na majetky odsťahovaných Nemcov a Maďarov. Mysleli sme, že ich odchodom uvoľnia sa v Lipt. Lúžnej byty a pozemky pre tu ostavších občanov. No, veľmi sme sa zmýlili! O pár krátkych rokoch sa pomaly všetci navrátili naspäť do Lipt. Lúžnej. A dnes (písané r. 1955) sú už všetci skoro doma.

Lúžania ako kolonisti

Návrat do Lipt. Lúžnej

A dobre sa tam všetci mali! Dorobili si chleba a požívatín až nadbytok. Opýtate sa prečo sa vrátili? Preto, lebo ich naspäť ťahali a vábili hory, lesy, krásny hornatý romantický kraj, zdravá pitná voda, ale hlavne túžba za domovom. Dnes sú skoro všetci doma. čo i pri slabých životných podmienkach, ale sú spokojní a šťast-

ní lebo sú doma.

Obec Lipt. Lúžna hrala v dejinách Liptova vždy veľmi významnú úlohu. Historické zbierky a dokumenty, uložené v Lipt. múzeume v Ružomberku túto pravdu plne potvrdia.

Škoda, že naši občania v Lipt. Lúžnej málo vedia, ba nemajú ani tušenia o tom, ako ich obec vznikla, kedy vznikla a za akých podmienok sa tu predkovia usadili. Málo ľudí v Lipt. Lúžnej vie, že jedna časť Lúžňanov prišla z Oravy z Veselého.

Opýtaš sa, ako je to možné, že na vyšnom konci hovoria poľským (goralským) dialektom? Veď predsa málo obcí v Liptove nájdeme, kde by sa hovorilo poľským (goralským) dialektom. I tento goralský dialekt v Lúžnej má svoju dejinnú, historickú príčinu, ktorá má súvis s dávnyymi prisťahovalcami na vyšný koniec obce.

Goralský dialekt

Lúžňanov na vyšnom konci prezývajú „Goranmi“, na nižnom konci „Žabiarmi“. Jedni na druhých zvysoka hľadajú. „Žabiari“ podceňujú „Goranov“, že len sporia a gazdujú a nič si nedoprajú. „Gorani“ vytýkajú „Žabiarom“, že žijú panský a všetko prefúkajú a všetko si doprajú. V dávnej minulosti „Gorani“ so „Žabiarmi“ neuzavierali ani manželstvá.

Gorani - Žabiari

V 18. a 19. storočí podľa latinskej farskej kroniky (história domus) prežívala Lúžna a jej občania rušné chvíle. Do tej doby spadá i výstavba obce, založenie farnosti, škôl, cintorínov a urbárov atď.

Lúžna v 18. a 19. stor.

Koncom 19. a začiatkom 20. storočia ťažký a krušný bol život Lúžňanov. Neúrodné polia nevedeli ich tu toľkých vyživiť. Museli sa boriť

Vysťahovalectvo do Ameriky

o každodenný chlieb. Nejednen tatko musel ísť so synom do sveta!
A tak mnoho Lúžňanov odišlo do Ameriky za prácou a „šťastím“.

Mnohí tam našli nový domov a zakotvilo natrvalo, nemienia sa do vlasti vrátiť. (Hubovci – Maliniakovci – Tišťanovci – Poljakovci – Eduar Kubáni a iní).

Vyst'ahovalectvo do Ameriky dalo podnet aj založeniu náboženskej sekty anabaptistov, ktorú sektu v Lipt. Lúžnej založil z Ameriky sa vrátiť Ján Huba Maliniak starší. Po jeho smrti sektu baptistov viedol a bol jej kazateľom jeho syn Ján Maliniak Huba mladší. Sekta anabaptistov počíta v lipt. Lúžnej do 18 rodín. Za americkej pomoci bratov anabaptistov vystavili si soku 1934 anabaptisti v Lúžnej modlitebňu s nápisom nad vchodom:

Sekta
anabaptistov
v Lipt. Lúžnej

„Zhromaždení cirkvi božej.“

Anabaptisti sú povahou znášanliví, tichí, pracovití, striedliví a svoje povinnosti ako občania voči štátu plnia statočne.

Od r. 1951 je ich činnosť náboženská verejne neprevádzaná a r. 1951 bola modlitebňa premenená na osvetovú izbu. Aspon toľko o sekte. anabaptistov v Lipt. Lúžnej.

Mnohí vyst'ahovalci vrátili sa z Ameriky zbadačení a zadížení. Prišli o to, čo tu nechali .

Veľa Lúžňanov odišlo za prácou do Maďarska do baní. Šalgotarján a Tatabánya sú mená skoro každému Lúžňanovi známe.

Vyst'ahovalectvo
do Maďarska

Veľa Lúžňanov pracovalo v Pešti. pracovali tam ako murári a nádenníci.

Za I. Československej republiky našiel si Lúžňa-

nov v Belgii (Ferdinand Glomba), vo Francii (Ján Poljak,, Karol Valušiak, Imrich Poljak a iní). Mnohí pracovali v Nemecku a Rakúsku v baniach, zvlášť za Slovenského štátu.

Vysťahovalectvo
do cudziny

Toto vysťahovanie sa za prácou do cudziny bolo východiskom z núdze.

Tí, ktorí ostali doma, pracovali v štátnych lesoch ako drevorubači, lesní robotníci a furmani. Furmaniť mohli len zámožnejší občania na vyšnom konci.

Bieda, nezamestnanosť, núdza o chlieb openiaze boli v minulosti sprievodným javom každodenného života Lúžňanov.

Hospodársku krízu a nezamestnanosť z dôb I. Československej republiky v rokoch 1925 – 1933 pociťovali Lúžňania veľmi dobre na vlastnej svojej koži. Žilo sa pri biede a nedostatku, pri rajbaných zo zemiakov „moskoľoch“, ako tieto habáče ľud nazýval, každodenne ako – tak.

Hospodárska
kríza v r. 1925 –
1933

Horšie bolo, keď prišli krštenia, svadby, pohreby, kedy bolo treba peniaze, naimä na pálenku. Tá musela byť na stole, i keď sa rodina poriadne zadĺžila. Pliaga alkoholizmu ubíjala i v Lúžnej ľud., ktorý sa zbadačoval, ale pritom bohatli krčmári, ktorých bolo z I. ČSR v Lúžnej neúrekom dosť.

A farár žiadal tiež svoje za krst, vádzky, sobáš a pohrab. Zvlášť vynikal v tomto farár Rovder, inkasátor školárnych poplatkov i násilím a stále vedúci pravoty s Lúžňanmi. Nejedna ovca, teľa, hus sliepka a koniec plátina putoval vo forme školárneho poplatku na faru.

Rovder - poplatky

Boli to krušné časy, na ktoré Lúžňania zabudli, nechcú si ich ani pripomínať, lebo dnes sa ich hmotné, sociálne a hospodárske pomery na nepoznanie zmenili a zlepšili. V dobe veľkých hospodárskych kríz viedli Lúžňania hladové pochody do Ružomberku. V tom viedli Lúžňania prvenstvo v celom Liptove, lebo nebolo nikde toľko biedy a nedostatku ako v Lúžnej. Ako kronikár obce pozorujem, že sa dnes Lúžňania za tieto hladové pochody hanbia! Len sa pozri milý čitateľu do archívu bývalého Okrasného úradu v Ružomberku, aké persekúcie sa viedli proti vodcom hladových pochodov v Lúžnej!

Hladové pochody

A prečo sa viedli tieto hladové pochody? Lebo to, čo sa tu urodilo, nevedelo vyživiť predtým tak početné rodiny (boli rodiny so 16 deťmi, pozn. kron.). Ovsu sa obyčajne urodilo málo a jačmeňa ešte menej. Bolo dobre, keď sa urodilo kapusty a zemiakov.

Naše Lúžňanky boli v minulosti majsterkyne vo výrobe domáceho plátna. Veľmi zručne vedeli vyrábať plátno „hladké“ a „činovaté“.

Výroba plátna

„Činovaté“ plátno tkali na „štvorce“, na „paličky“, na „rajs“ a iné vzory. Vymaľovaná a vybielená činovať lesklá sa ako rumburský damašek. Výroba plátna dala podnet aj na biely lúžňanský kroj.

Ženy nosili biele sukne, životky a oplecká a obrusy na hlavách čisto biele.

Kroj

Chlapi nosili v lete čistý biely kroj.

Preplnený kostol v nedeľu vypadal v nedeľu ako veľká biela plachta a na nej výšivky ako poľné kvety. Krásny bol ten kroj v svojej plnej originalite!

Nejednému maliarovi slúžili v kroji vyobliekaní Lúžňania ako dobre modely pre ich olejové maľby. Účinkujúci slovenskej opery „Krútnava“ sú vyobliekaní v lužnianskom kroji.

Škoda, veľká škoda pre slovenský folklór, že tento kroj až horúčkovo zaniká. Lúžna sa „pání“ ako hovoria staré babky v Lúžnej. Bohužiaľ, že zánikom kroja mizne aj domáci folklór, predtým tak bohatý na ľudové piesne, tance, zvyky, rozprávky, povesti a balady.

Koncom 19. storočia a začiatkom 20. stor. neraz ťažké a trpké chvíle národnostného útlaku dlávili národné povedomie Lúžňanov.

Maďarizácia

Strasti maďarizácie a odnárodňovania pocítili i Lúžňania. Preto právom píše Stanislav Klíma vo svojej knihe „Slovenská vlasť“ (vydala Grafická únia v Prahe r. 1921) o Liptov. Lúžnej toto:.....“Lipt. Lúžna je dedina v Ružomberskom okrese v Nízkyh Tatrách. Ženy tu pekne vyšívajú a nosia pekný biely kroj. Roku 1892 v septembri odviezli stadiaľ Maďari siroty do Hódmezővásárhelyu, kde si ich ľudia na trhu ako hoviadka kupovali a rozoberali.....“

A tak nie div, že za I. Československej republiky našla myšlienka robotníckeho hnutia medzi proletármi v Lúžnej dobrú živnú pôdu.

Robotnícke hnutie
v Lipt. Lúžnej

Lipt. Lúžna bola útlkom a skrýšou prenasledo-

vaných vodcov pracujúceho ľudu. I sám Klement Gottwald veľmi dobre poznal Lúžnu a jej ľud.

Bieda a nedostatok boli príčinou, že Lipt. Lúžna nemohla dať v minulosti národu a vlasti pracujúceho inteligenta. Nie je nikomu známe v Liptove, aby poznal učiteľa v Lúžnej, rodom Lúžňana.

Len jeden Lúžňan ako biele vrana bol ku cti a sláve Lúžnej.

Bol ním Dr. František Veselovský Múranec. Prímeno „Múranec“ dostal od prvého murovaného domu v Lúžnej, kam i dnes volajú do „Múrancov“ z ktorého domu pochádzal, a v ktorom sa narodil.

Dr. František
Veselovský

Dr. František Veselovský narodil sa r. 1845 – pred 110 rokmi (úvod písaný r. 1955). Kto ho dal študovať, nevie ani žijúca rodina. Pravdepodobne živil sa vyučovaním slabých bohatých žiakov.

Pracoval ako advokát v Trnave. Bol za svojho času chýrnym právnikom, vedcom a filologom slovenského jazyka. Bol mecénom chudobných študentov. Nadobudol si v Trnave veľký majetok. Jeho právnické a filologické spisy sú uložené v mestskom archíve v Trnave. Mohutný mramorový pomník na cintoríne v Trnave hlása slávu Lúžana – Dr. Františka Veselovského.

Našich Lúžanov tak predtým ako aj teraz radi berú a volajú do práce. Sú silní, pracovití a vytrvalí v práci.

Za I. ČSR odchádzali naše ženy ako poľnohospodárske robotníčky na veľkostatky do Čiech a na Moravu. Nadráli sa tam, narobili a napokon

Poľnohospodár-
ske práce v
Čechách

málo toho domov doniesli. Horšie je, že nejedna dievka prišla domov k materi v druhom stave, alebo s malým deckom. Z dievok mal dobrý osoh veľkostatkár – vykorisťovateľ, ktorý si z ich mozoľov naplňal vrecká.

Aspon toľko úvodom do Lúžnej, prv, než sa pustím aspon zhruba do opisovania kroniky tejto obce.

Od 1. febr. 1942 pôsobil som tu ako kantor učiteľ. Na Vianoce po koľade mal som možnosť mnoho vidieť a ešte viacej počuť po domoch. Škoda, že som všetko videné a počuté nedal na papier. Sám som sa ponúkol Miestnemu národnému výboru v Lipt. Lúžnej, že povediem kroniku obce.

Okolie našej obce je krásne a romantické. Prašivá s Chochuľou, Magurka so zabudnutými baňami, ozdravovňa Železnô, Salatín , vábja každoročne v lete mnoho turistov a v zime veľa lyžiarov. Mnohí sa zastavujú a dožadujú sa obecnej kroniky. Hanbou sme museli klopiť oči a povedať, že jej nemáme!

Okolie Lipt.
Lúžnej

K spracovaniu obecnej kroniky slúžia mi tieto pramene: Výpis z archívu v Lipt. Múzea v Ružomberku, školské kroniky, farská kronika (historia domus) a rôzne zápisnice školskej stolice. Za hlavný podklad práce poslúžia mi vyprávania starých, vyše 80 ročných občanov.

Pramene
k napísaniu
kroniky

I keď nebude moja práca bezvadná, štylisticky správna, prosím, aby všetci občania obce Lipt. Lúžnej moju prácu prijali s takou ochotou, s akou ochotou som sa pustil do opisovania dejín ich rodnej krásnej obce.

Táto kronika len vtedy splní svoje poslanie keď ju budú čítať mladí i starí a tiež školáci. Toto bude kus vlasteneckej výchovy. Čitateľ bude mať možnosť poznať život starých Lúžňanov s ich zvykmi, obyčajmi a borbou o každodenný chlieb. Predkovia, ktorí sa zaslúžili o rozkvet Lúžnej nech slúžia za vzor budúcim generáciám. Pochybné, zlým charakterom postíchnuté osoby v kronike nech sú pre budúcu generáciu výstrahou!

O toto, o čo sa bili predkovia dnešných Lúžňanov, o prácu, chlieb, o slobodu a o zvýšenie životnej úrovne ľudu, toto všetko naši Lúžňania dnes (1955) majú. Musíme pre zveľádovanie našej obce prinášať obeť, aké prinášali naši predkovia. Bez našich obetí a snáh nebude naša obec krajšia a dôstojnejšia.

Nech raz obecný kronikár zaznamená o nás, že sme našu obec zveľádili a urobili ju na Liptove slávnou.

V Lipt. Lúžnej 1.nov. 1955

Jano Kuľko

Obecný kronikár

Najstaršie dáta o vzniku obce Lipt. Lúžnej

(Výpis z archívu Metského múzeumu v Ružomberku)

**text v staroslovenčine a latinčine*

**text v staroslovenčine a latinčine*

**text v staroslovenčine a latinčine*

**text v staroslovenčine a latinčine*

**text v staroslovenčine a latinčine*

**text v staroslovenčine a latinčine*

Originál zakladacej listiny obce Liptovská Lúžna z roku 1670.

Pôvodina je uschovaná v archíve SNM v Martine.

Text zakladacej listiny napísaný je na tenkej koži (dnes plátnom podlepenej), rozmerov 52 x 70 cm. Plocha pozostávajúca zo 44 riadkov, je veľká 30 x 58 cm. Listina je miestami poškodená, písmo tým porušené, najmä na 31. – 36. riadku. Okrem latinského titulu Thökölyho na začiatku ako i v texte, listina je písaná starou slovenčinou.

Spor Lužňanských Šoltýsov s likavským panstvom.

Prebúdajúce sa sociálne vedomie obyvateľov Lúžnej, resp. snaha snaha zbaviť sa nadvlády Likavského majorátneho panstva, vyvrcholili v dlhom spore Lužňanských šoltýsov s likavským erárom, ktorý spor sa tiahol pred súdom Liptovskej stolice od 12. nov. 1810 do 15. aug. 1811. Spor sa týkal vlastníctva mlyna, postaveného na potoku Lužňanka, na ktorý si nárokoval právo likavský erár. Lužňanskí šoltýsi spor prehrali. (Opis celého sporu v latinskej pôvodnine uschováva archív Liptovského múzea v Ružomberku, in.č.40 448)

Lovcsányi Gyula: „A Vág és vidéke“, str 74: píše

„Lúžna“

Ešte v r. 1668 bola (Lúžna) pastvinami, patriacimi k zámku Likave. Štefan Tököly mladší donačnou listinou z. 5. aug. 1670, písanou slovensky, odovzdal ich spolu so susednými horami soltýsovi oravského pôvodu, Jurajovi Veselovskému, ktorý už r. 1669 začal budovať obec s podmienkou, že jej obyvatelia budú evanjelici. Ďalšou podmienkou bolo, že obyvatelia novej obce budú dodávať kyslú vodu pre likavské panstvo do kaštieľa sv. Žofie, a že ju bude nosiť najkrajšia deva z dediny. Obyvateľstvo hovorilo pôvodne svojim goralským nárečím, neskôr sa poslovenčilo a pahololičtilo. Pestujú tu výborný ľan, z ktorého tkajú chýrne plátno. Obec je známa výrobou kvalitnej bryndze.

(Budapešť, 1881)

Založenie Lipt. Lúžnej.

/ Preklad originálu zriaďovacej listiny zo staroslovenčiny a latinčiny do spisovnej slovenčiny./

„My gróf Štefan Thökölyi z Kežmarku.....dávame na vedomie, komu by sa vedieť a poznať záležalo, že my lúky naše Lúžna¹ zvané vo vidieku Liptovskom sa nachádzajúce a k zámku našemu Lykava prináležajúce, s okolnými hoľami (vrchami) a obyvateľmi, chceme postaviť a založiť dedinu. Aby táto novozaložená dedina bola tým usporiadanejšia, a aby mohla byť táto dedina novozaložená medzi ostatné dediby počítaná a vyzdvihnutá, osadená, riadená a opatrovaná i s dôchodkami a v budúcnosti administrovaná, spoliehali sme sa na váženého a opatrného muža Juraja Veselovského, ktorý obec Lúžnu pozdvihol a osadil v minulom roku.

Pre výstrahu budúcim pokoleniam, čo sa týka zväd, roztržitostí, ktoré by snáď medzi obyvateľmi novej obce, Lúžna zvanej a medzi ich susedmi pre obecné chotáre vzniknúť mohli, vyslali sme statočných zemanov, aby všetok ich chotár pomerali, vyznačili a od ostatných chotárov obcí všade dookola kopcami a zvláštnymi znakmi poznačili a obchotárili. Oni to aj vykonali so súhlasom susedných obcí a to v tomto zmysle:

[Poznámka: Nasleduje doslovný preklad z latinského textu, ktorý preložil Alojz Pirožek, rím. kat. farár v Lipt. Osade - 1956]

„My, Mikuláš Csennický, vicišpán, Matej Rady Judlum, Andrej a Gabriel Thuranszký, sprísahaní prísediaci súdnej stolice Liptovskej župy, na pamiatku podávame čo nasleduje:

V dňoch 14. a 15. júla 1670 dostavili sme sa na vrchy a do lesov v zastúpení osvieteného grófa pána Štefana Thökölyiho a na ich právne požiadanie, aby sme určili a postavili nové hranice novej dediny

zvanéj Lúžna, ktorú založil tenže pán gróf. a ktorá sa naplnila osadníkmi a obyvateľmi. Za prítomnosti Tomáša Farkaša, Andreja Chrenovszkého, Alexandra Kiszelyiho de Benedekfalva, hlavného sudcu, Michala Raphanide, správcu majetkov hradu Lykava – úradníkov to a členov auly prv titulovaného pána grófa – hranice a územie dotýčnej dediny volanej Lúžna od skutočných hraníc a území miest Nemecká Lupča a Ružomberok a dedín Veľká Štiavnica, Biely Potok, Ludrová a Osada rozlúčili a oddelili sme takto:

Prvá méta /prvá hranica/ začína sa poniže Šoltýsova tejže dediny Lúžnej neďaleko cesty, vedúcej do Osady, kde je kopec označený kamením. Od tohto kopca tiahne sa priamo k strane južnej (v originále polnočnej) cez dolinu zvanú „Hore Hlbokou dolinou“ až na vrch hory, zvanéj „Homolka“, kde sa nachádzajú dve studničky s dobrou pitnou vodou, od východu slinka lužňanský a od západu osadský chotár tento kopec delí.

Potom od studničky, ktorá je smerom na západ, vstupuje do potoka „Hlavačky“ zvaného, cez ktorý máličko dole idúc prichádza proti druhému potoku Žliebky zvanému, ktorý sa vlieva do vyššepomenutého potoka Hlavačky, kde je zase kopec postavený a kamením naplnený od ktorého kopca priamo cez tento potok, „Hore Žleby“ zvaný, až na to miesto, odkiaľ sa tento potok začína, kde zase je postavený kopec, odkiaľ vrchá sa priamo k východu, prichádza k medzi za skalou, idúc na horu, zvanú „Červená Magura“, nad Hlaváč rečený, zvaný, kde je zas kopec postavený a skalami naplnený. Odtiaľ k juhu (k polnoci v originále) až na vrch hory „Magura“, kde je na ohraničenie zas postavený kopec a kamením naplnený, ktorý delí od západu ružomerský a od východu lúžňanský chotár.

A zas odtiaľ priamo vrch, alebo hrebeň tejže hory Magury až na samý vrch, kde sa skláňa hora (asi to bude les).

Odtiaľ postupujúc k strane južnej (polnočnej) na horu

Salatín zvanú, ktorá prináleží obyvateľom obce Liptovskej Štiavnice až na chodník a či prť na prihaliny (podľa originálu), ktorá delí chotár veľkoštiavnický od chotára lúžňanského, skrz ktorú prť dolu idúc na juh na lúky Ráztoky zvané, ktoré v prítomnosti (myslí sa v originále na rok založenia obce – pozn. kronikára) a s dovolením pánov possesorov Veľkej a Malej Štiavnice a Ludrovej veľký kopec podľa tejže proti je založený kopec a kamením naplnený, od ktorého kopca proti východu neďaleko je položený (vlastne postavený – pozn. kron.) druhý kopec; odtiaľ neďaleko na skalú, na ktorej sú dva kríže vykresané, od ktorej skaly vstupuje sa na iný kopec a prichádza sa priamo k potoku Ráztoky zvanému, kde je na označenie zase kopec postavený a hore tým potokom idúc k juhu (v origin. k polnoci – pozn. kron.), ktorý delí od západu chotár veľkoštiavnický a od východu chotár lúžňanský a potom k východu zas na iný kopec vedľa nejakého potoka, ktorý tečie z vrchu Salatín a vlieva sa do horemenovaného potoka Ráztoka, cez ktorý potok hore stúpajúc príde sa na veľkú skalú, nazvanú Spoločný Bán, ktorá skala delí chotáre od východu k vrchu Hole – lupčanský chotár, od západu lúžňanský chotár a od juhu (v orig. Od polnoci) veľkoštiavnický chotár. Odtiaľ prosto ide k poludniu na vysokú horu zvanú Tlstá, potom prichádza na jednu svrčinu, na ktorej je vykresaný kríž, kde sa nachádzajú dva kopce, umele urobené vedľa salaša, zvaného Babjakovský. – Odtiaľ priamo od znaku ku znaku, kde tiež dva kopce sú urobené, kde sa začína chodník, alebo vyšná prť, odtiaľ priamo za dobrú chvíľu idúc prichádza sa ku kopcom zhusta urobeným vyzdvihnutím zeme, stúpajúc na východ skrz vrch Tlstú zas sa prichádza neďaleko konca tohože vrchu Tlstá k jednej svrčine, krížom poznamenanaj, kde zase sú dva kopce postavené.

Čo od týchto kopcov leží na polnoc, všetko patrí lupčanskému chotáru a čo leží k poludniu to všetko

Od týchto kopcov zase dolu sa zostupuje proti poludniu, kde po boku holý kopec je postavený, od ktorého priamo skrz dolinu prichádza sa pod hoľu, zvanú Ostrý vršek, pod ktorou zase je urobený kopec.

Odtiaľ priamo postupujúc cez vrchol Ostrého vršku, prídeme na iný kopec na samom vrchu hole postavenému. – Odtiaľ zase priamo dolu stúpajúc vedľa salaša pánov Thuranszkých, ktorý salaš prenajali od Lupčanov k vrchu Chabenec prináležajúcemu, kde zase je postavený kopec. – Odtiaľ cez potok Vrchlúžna zvaný prejdúc, hore postupujúc na miesto Košariská zvané, kde tiež kopec sa nachádza. – Odtiaľ hore Ríglom cez Medvedie až na vrch hory Suchý vrch nazvaný, čo ťahne k Chabencu to patrí k lupčanskému a územie, ťahnuce sa k holi Úložnej, to patrí k lúžňanskému chotáru. – Odtiaľ zase k západu, idúc cez vrchy Huol, Úložná, Bogošov, Federova až ku koncu tejže hory. – Odtiaľ zase dolu stúpajúc k západu medzi touže hoľou Federova a Bába, potoka Medokyšne, nazvaného, skrz ktorý sa príde do inšieho potoka Korytnica, ktorý potok zvaný Medokyšne, delí od poludnia lúžňanský a od západu osadský chotár.

Odtiaľ dole stúpajúc cez tenže potok až k potoku, zvanému Čierne Patočiny do predošlého potoka Korytnica zvaného. – Hore postupujúc zase cez potok Čierne Patočiny prichádza sa ku miestu „Príslopec“, „Za skalou“, „Za vršky“ zvaným, kde na označenie chotára tiež je kopec postavený.

Odtiaľ dole stúpajúc prichádza sa do potoka „Kremeniny“ zvaného, ktorý sa vlieva do potoka Lúžňanky. – Z tohoto potoka naproti prvému kopcu prichádza sa na tenže prvý kopec založený, kde sa Metae (hranice) a termíny (názvy) tejže dediny Lúžna končia a nazývajú.

Poznámka: (Nasleduje doslovný preklad latinského textu, ktorý preložil osadský farár, Alojz Pirožek r. 1956. – pozn. obecného kronikára.)

„Takto (dávame) sme určenie hraníc presne a dô-

sledne previedli spôsobom a postupom, ktorý vyššie spomínaný, a aby tomu rozumeli sedliaci, v slovenskej reči sme písali, pre zaistenie dotyčnej dediny Lúžnej v budúcnosti vlastnoručnými podpismi a pečaťou zakončili. (Na konci prvej vety, druhého latinsky písaného odstavca ako keby niečo chybovalo. Nedá sa doslovne preložiť niekoľko latinských slov, ktoré sa nedajú na žiaden pád gramaticky a slohove zrovnať. No i tak zmysel obsahový odstavca porušený nie je. Vlastný obsah a zmysel je vyjadrený v prvej časti vety druhého odstavca – poznámka prekl. Farára Pirožku).

Takto dávame a postupujeme na večnú pamiatku vecí a budúcim pokoleniam.

Vyhotovené v roku, v dňoch a na mieste, ako hore.

Tí istí ako hore: Vicišpán, vlastnou rukou Matej Rady Judlumm, v.r. – Andrej a Gabriel Chrenovský, v.r. – Alexander Kiszely, hlavný sudca, v.r. M. A. Raphanide, hospodársky správca hradu Lykava, v.r. "

Týmto spôsobom názvami poznačený a všade dookola zaokrúhlený chotár a v ňom obsahujúce všeliaké úžitky na päťadvadsať (25) zárebníkov² (asi zárobkov – pozn. kronikára) majú byť rozdelené.

Vyšespomenutému šoltýsovi Jurajovi Veselovskému dávajú sa 4 (štyri) zárebníky (zárobky), k tomu hoľa Fedorova zvaná, tiež úžitok všetkých riek v tomže chotári sa nachodiacich, áno i mlyn sa privoľuje. A za tieto úžitky (asi výhody – pozn. kron.) vyšespomenutého Juraja Veselovského povinnosťou bude v prvom rade pobožný a bohabojný život viesť, obyvateľov novozaloženej obce Lúžnej tiež k pobožnosti a čistému náboženstvu evanjelickému viesť a ich v tom napomínať, ich verne a spravodlivo riadiť, viesť, rozkazy naše bedlivo vykonávať, dôchodky nižeuvedené od poddaných našich lúžňanských vyberať a bez nedostatkov úradníkom našim odovzdať.

K tomu od predpísaných rôznych naznačených úžitkov má každoročne 100 zlatých platiť, jednu kunu dávať a dvesto pekných živých pstruhov od všetkých jemu patriacich potokov v chotári na našu kuchyňu odovzdať (v orig. Administrovať – pozn. kron.).

Od ostatných 21 (dvadsaťjeden) „zárembkov“ – angariatim (orig. slovo) po 25 (dvadsaťpäť) zlatých platiť, po jednom pluhu na tri úplné dni a po jednej bráne na jeden deň v jarnom i jesennom čase pod Lykavu vysielat'. Potom po dvoch (2) žencoch, po 2 hrabačoch a po jednom koscovi na týždeň vypravovať. K tomu p 10 vozov trusu (hnoja) podľa potreby vyviezť a po 2 vtákov alebo v náhrade za ne 25 denárov zaplatiť. -

Kyslú vodu tiež pre našu potrebu do kaštieľa s. Žofie do Lykavy nosiť. – Tiež i šindle k našej potrebe vlastnej v horách našich alebo vo svojich vyrobiť a po 1 zlatom (asi po zlatke – p. kron.) v náhradu za 1000 (tisíc) kusov dávať povinnosťou bude. - Tiež šoltýsovi Jurajovi Veselovskému náležitú poslušnosť a poctivosť preukazovať. - V tejto našej dispozícii (asi v pokynoch, v rozhodnutí – pozn. kron.) a limitácii (asi vymedzovaní chotára, pozn. kron.) vdy už menovaný šoltýs Juraj Veselovský a obyvatelia novej dediny Lúžna zvanej zadržať sa majú (asi dispozície a limitáciu majú zachovať v plnom znení – pozn. kronikára) a nikdy, žiadnym spôsobom praetextom, aby k našim povinnostiam, alebo k jakýmkoľvek contributiam (mimo vidietských) nápadkom a dochvíľnostiam, platené akékoľvek dane buď ovčie alebo iné priťahované neboli, ale radšej vždycky pri tom sa zadržali, mať chceme. (doslovný preklad z orig. ktorý má ťažký, nesúvislý obsah – pozn. kron.)

A ponevác na tri roky majú slobodu, ktorá im ku koncu roku 1671, komu Pán Boh toho sa dá dožiť, vystojí vtedy predpísané povinnosti všeliaké a dávané ako činža hneď v bežnom roku 1673 pri vybraní poplatkov na sviatok sv. Juraja (24. apr.) vykonávať a odovzdávať povinní budú. Pre väčšiu tejto veci stálosť

a istotu list tento ruky našej podpísaním a pritisknutím pečate potvrdené horemenovanému šoltýsovi a ostatným obyvateľom lúžňanským terajším a budúcim dávame.

Dané na hrade Orava dňa 5. aug. Roku Pána 1670, gróf Štefan Thökölyi – v.r.

Doplňujúci záznam k listine o založení obce Lipt. Lúžnej na podklade ústneho podania.

Ako doplnok k predošlej listine o založení obce Lipt. Lúžnej slúži ešte ako dodatok materiál, ktorý obsahujú staré listiny, ktoré sa nachádzali u jednotlivých občanov (bohužiaľ ich títo nerozmyslene, ako nepotrebný papier, spálili, čo je veľká škoda) potom matrika farská (bohužiaľ jej písaniu p. farári nevenovali pozornosť) a hlavne ústne podanie starých, vyše 80 ročných občanov.

Podľa toho sa dozvedáme, že obec Lipt. Lúžna pochádza z roku 1300 – 1400. Určitý a presný jej založenia nie je známy. Ani v najstarších listinách presný dátum založenia Lúžnej sa neuvádza.

Dľa ústneho podania vraj kráľ Béla IV. po tatarskom pliene usadil tu prvotných obyvateľov, ktorí, či boli pôvodu poľského, nie je isté a zistené.

Rôzne sú dohady o pôvode praobyvateľov Lúžnej.

Pôvodná obec Lúžna zakladala s an nižnom konci obce (na Šoltýsove). Podľa ústneho podania prvý dom v Lúžnej bol postavený na mieste, kde stojí ešte i dnes (1956) malá kaplnka so sochou Matky Božej pri dome vd. Arany Kubosovej Fidesovej, poniže domu Františka Brezniaka obchodníka.

Najstaršie písomné dáta týkajúce sa založenia Lúžnej, pochádzajú z.1653. V tomto čase nebolo v Lúžnej ešte kostola. Lúžna bola prifarená k Lipt. Osade, kde bol ústredný chrám s farou pre Lúžnu, Osadu a Revúcu. Miesto kostola v Lúžnej bola na starom cimiteri rozsiahla zvonica, na ktorej boli tri zvony.

Neskoršie ku zvonici pristavaná bola hodne veľká káplnka, ktorá až do vystavania terajšieho chrámu slúžila za chrám, v ktorom sa odbavovali i bohoslužby.

Tak mi to vyložil 80 ročný Matej Staš Kúrňava.

Na tejže zvonici najstarší zvon bol z roku 1653, čo je dôkazom toho, že Lúžna jestvovala už pred týmto rokom. Ostatné zvony na tejže zvonici pochádzajú z r. 1759.

Podľa listiny Štefanom Thökölyim vydanej, ako sme už vyššie čítali tak v originále ako aj v preklade, vydanej roku 1670, rodina Veselovských, obydlená na nižnom konci Lúžnej prišla sem roku 1669. Roku 1670. boli touto listinou upravené hranice medzi obcami: Lipt. Osada, Nemecká Lupča, Veľká Štiavnica, Ružomberok, Biely Potok, Ludrová vymenovaným pánom, ktorý Jurajovi Veselovskému a jeho potomkom ako i ostatným Lúžňanom daroval majetok, na ktorom sa postavila dedina Lúžna.

Rodina Veselovských pochádza z Oravského Veselého, kde ešte i teraz Veselovskí sú. Pôvodní obyvatelia Veselého na Orave prišli z Poľského Veselého na Oravu.

Že z akých príčin Štefan Thökölyi, bydlíaci v Kežmarku na Spiši presídlil Juraja Veselovského z oravského Veselého do Lúžnej a aké mal k nemu vzťahy, nikde není o tom zmienky ani v zakladacej listine, ani tradícia o tom nič nehovorí. Buď si Juraj Veselovský získal osobné sympatie Thökölyiho za zvláštne služby, alebo iné zásluhy, pre ktoré ho veľmož Thökölyi takto vyznamenal, alebo pre niečo iné, ale ani o tom niet nikde zmienky. A ktoré sú, sú zatienené legendami, rozprávkami, ktoré nemajú historickej ceny.

V darovacej listine sa uvádza, ako sme videli len toľko: „Usadil som v Lúžnej na vidieku Liptovskom súceho muža, zvaného Juraja Veselovského, aby z majetkov jeho rodine daných, patriacich lykavskému panstvu, obec Lúžnu spravoval, administroval, a občanov tam bydlíacich riadil.....atď.“

Tieto tu uvedené dáta a záznamy sú historicky podložené listinami, preto ich zápis slúži ako za prvotný

základ obecnej kroniky obce Lipt. Lúžnej.

Poznámky a vysvetlivky k názvom k zakladajúcej listine.

Lúžna¹ - Hýroš Št. Nik., Zámok Lykava a jeho páni. Turč. Sv. Martin 1876, str. 286 odvodzuje toto meno od garbiarskej kyseliny lužno. Naši filologovia (prof. Dr. Ján Stanislav) odvodzujú meno obce od slova luh – luhy.

Nižný koniec obce (malá skupina domov) za potokom Lúžňankou pod kamenným kopcom „Žiarikom“ i teraz sa volá „lúh“ –pozn. kronikára (1956).

Zárembky² - Poľský výraz, slovensky značí asi „zárobky“. Nevie, prečo sa v zriaďovacej listine spomína „25 zárembkov“ (zárobkov). Totiž, obec Lipt. Lúžna od nepamäti je organizačne rozdelená na 25 dvorov, ktoré tvoria ešte i dnes (1956) ako samostatné celky. Každý „dvor“ je skupina domov v množstve, ako dobrá malá obec. Všetky rodiny dvora majú spoločné rovnaké mená: „Vierikovci“, „Hubovci“ atď.

Majú zeme v jednom „dahu“, patria k určitému cmíteru (v obci sú tri). Pasú na im vymedzenej ploche a majú spoločné záujmy. Predtým na čele „dvoru“ bol obyvateľmi dvora „dvora“ volený „dvorník“. Teraz, (1956), keď obec spravuje Miestny národný výbor (MNV), s ľuďmi volenými poslancami, volebné obvody sú tak usporiadané, že každý „poslanec MNV“ zastupuje v pléne MNV svoj volebný obvod, čiže „dvor“.

O „dvoroch“ v Lúžnej a o ich pomenovaní zmienim sa na inom mieste Kroniky obširnejšie. – (pozn. kronikára.)

„Zarembek“ je slovo poľského pôvodu – znamená kus vymedzeného lesa, ktorého bočné XXXX sa označovali vyrúbaním cesty alebo chodníka. V Slovenských dedinách sa to nazýva „záruba“ alebo „zárubok“.

Poznámku doplnil Dr. Ján Podolák a Kliment Ondrejka zo SAV.

Dňa 5. Júla na Sv. Cyrila a Metoda r. 1963

Poznámky o príchode Chlebkovcov na vyšný koniec Lúžnej.

V zriaďovacej listine o založení obce Lip. Lúžnej píše a zmieňuje sa len o založení nižného konca obce (Lipt. Lúžnej) v pravom slova zmysle. Je tam zmienka len o tom, ako bol Juraj Veselovský Štefanom Thökölyim prisťahovaný a usadený na nižnom konci Lúžnej. Ale niet tam zmienky o tom, ako sa dostali iné rody, najmä z vyšného konca do Lip. Lúžnej.

Bol som nútený hľadať pramene už či z histórie Liptova, alebo z tradície ľudu o príchode Lúžňanov na vyšný koniec obce.

Kto číta túto kroniku, táza by sa, prečo robiť rozdiely medzi občanmi vyšného a nižného konca. Veď je to predsa jedna obec, ktorej obyvatelia majú rovnaké životné záujmy a ženy nosia rovnaký kroj.

No, v jadre a v podstate nie je to jedno. Kroj je síce na prvý pohľad rovnaký, ale skúsený znalec krojov iste by vybadal podstatné rozdiely. Kým na vyšno konci nosia ženy široké, biele a dlhé sukne len hladko žehlené, zatiaľ na nižnom konci nosia ženy sukne kratšie, „plesirované“ (faldy sú husto žehlené) a hodne užšie. Na výšivkách badať na vyšnom konci jednu farbu a primitívnosť, kým na nižnom konci sú výšivky až kriklavo nevkusne pestré. Na vyšnom konci hovoria ešte i dnes (1956) goralským nárečím, kým na nižnom konci týmto nárečím nehovoria, ale hovoria stredoslovenským nárečím, nepoznajú dlhé samohlásky, len krátke (napr. pan farar, mame, robime, XXXX atď).

Veselovskovci tvrdia, že prvý dom v Lúžnej bol nimi postavený tam, kde teraz stojí káplnka Panny Márie pri dome vd. Arany Fidesovej Kubov. Totiež tvrdia aj Chlebkovci.

Nakoľko Chlebkovci na vyšnom konci tvrdia, že ich praotcovia prišli z Oravy z Chlebníc, obrátil som sa na kronikára obce Chlebnice, aby mi toto tvrdenie Chlebkovcov historicky potvrdil. Kronikár obce Chlebnice odporúčal mi preštudovať knihu ing Andreja Kavuliaka

„Historický miestopis Oravy“. V tomto historickom diele sa spomína, z ktorých obcí prišli ľudia na vyšný koniec Lúžnej.

Jedno je isté, že tak Veselovskí, ako aj vyšnokončania prišli do Lúžnej z Oravy.

Tak podľa zriaďovacej listiny ako aj podľa Kavuliaka prišli Veselovskí do Lúžnej z Veselého na Orave.

Chlebkovci podľa Kavuliaka prišli do Lúžnej z Podskalí, teraz arbitrovaného Poliakmi. Mýlna je teda mienka terajších Chlebkovcov, ktorí tvrdia, že ich praotcovia prišli z oravskej obce z Chlebníc. Pôvodné priezvisko je podľa Kavuliaka „Chlebek“ a nie „Chlebko“ ako sa toto meno teraz do matriky píše. A že skutočne Chlebkovci prišli z Poľska – Podskalí a nie z Chlebníc, svedčí i tá okolnosť, že v Chlebniciach nehovoria goralským dialektom, ale v Podskalí hovoria poľsky.

Podskalíe

„Chlebek“

Potkanovci, ktorí bývajú na vyšnom konci Lúžnej prisťahovali sa tiež z oravskej obce Novot'. Obidve rodiny ako Chlebkovci a Potkanovci žili odjakživa pohromade. Potkanovci zaslúžili sa o vykolčovanie lesov v Ráztokách (časť katastra obce), preto sa i dnes volá jeden diel Ráztok „Potkanovská jama“. Potkanovci ako predtým tak aj dnes sú zámožnejší ako Chlebkovci. Sú dobrí hospodári. Ich polia sú vždy vzorne obrobené. Dochovávajú pekný rožný statok a valašské ovce. Počas maďarizácie (1892) medzi odvečnými deťmi z Lúžnej do Maďarska boli aj deti od Potkanov. Ešte žijúci Tomáš Mrhaj (1956) spomína, že jeho príbuzný Potkan, odvečený do Maďarska 1892. ešte i teraz tam žije. Ale meno si pomaďarčil na „Póka János“. Pravdepodobne Maďari ho prezývali maďarsky „patkány“, čo značí „potkan“, preto aby mal pokoj zmenil si meno.

Novot'

Potkanovská jama

A tak z milého „Potkana“ stal sa „Póka“.

Podľa Kavuliaka mali sa do Lúžnej prisťahovať spolu s Chlebkovcami z Podskalí aj Zborekovci. Rodiny Zborekovcov v Lipt. Lúžnej t.č. niet. A ani teraz žijúci najstarší Lúžňania sa nepamätajú,

Zborekovci

aby v Lúžnej Zborekovci boli žili. Tento rod sa pravdepodobne lenkrátku dobu v Lúžnej udržal, ak totiž bol, ale iste skoro vymrel. Na Orave však ešte i teraz je veľa „Zborekovcov“.

V dobe, kedy asi prišli do Lúžnej Chlebkovci, prišli z Dolnej Lipnice z Poľska aj „Svinkovci“ (Svinka).

Svinkovci

Toho času (1956) Svinkovcov už v Lúžnej niet. Ale jedno je isté, že Svinkovci v Lúžnej žili a tu bývali.

Svedčí o yom i tá okolnosť, že najmenší lúžňanský dvor volá sa „Svinkovský“, ktorý je dnes súčasťou Mydliarovského dvora.

Odkiaľ a kedy prišli na vyšný koniec Turoni, Siroti, Mydliari o tom u Kavuliaka zmienky neni, ba ani ľudová tradícia sa o tom nezmieňuje.

Už dávno bola na vyšnom konci postavená horáreň. Preto ešte i dnes volajú okolie horárne a dvor Chlebkovský „Črchľou“.

Crchl'a

Ten pravý lúžňanský svojráz zachoval si vyšný koniec Lúžnej. I keď občania nižného a vyšného konca tvoria jednu obec, ale v minulosti pravdepodobne nežili vo veľmi veľkej láske. Ešte i dnes nižnokončia (zvaní Soltýsi) majú svoj „Šoltysský komposesorát“, kým stred obce a vyšný koniec majú svoj „Obecný urbariát“.

Ani uzatváranie manželstiev medzi nižnokončanmi a vyšnokončanmi nebolo v „móde“. I tu šlo o to, aby syn vyženil pole a rodina mladého zaťa získala bohatú a pracovitú silu. Polia nižňanov a vyšňanov boli ďaleko vzdialené, preto manželstvami nemohli sa spájať role, ani nemohli sa rozširovať gazdovstvá. Budete isto prekvapení, keď Vám prezradím, že mnoho nižnokončanov nepozná vyšnokončanov a naopak. Deti z vyšného konca ani dnes vôbec nepoznajú deti z nižného konca.

Ale presto sa v Lúžnej už veľmi veľa zmenilo. Čas, nové prúdy životné, politické a hospodárske zmeny medzi národmi a potom túlanie sa Lúžňanov po Republike, Rakúsku, Nemecku, Belgii, Francii a v Amerike zmenilo ich tradičný, primitívny spôsob života.

Stavajú sa kamenné domy na spôsob viliek miesto

starých, primitívnych „dreveníc“ s kozubami a s „pecami“ v izbách, ktorých ojedinelé zbytky sú ešte i dnes k videniu.

Žiaľbohu starý, krásny, svojrázny ženský kroj už celkom mizne (mužský kroj už dávno zakapal – pozn. kronikára). Dievčatá si strihajú vlasy, nosia mikáda a zahadzujú čižmy. A nič nie je tak odporné, ako lúžňanské dievča v kroji, s mikádom a s poltopánkami. Kde tu vkus!

Zanikli už i lúžňanské trávnicie, svadobné piesne, zbojnícke a valašské piesne. Dnes sa dedinou ozývajú „šlágre“, rôzne „odrhovačky“ a piesne plné sexuality.

Zo starých zvykov zachovali sa dosiaľ „priadky“, „páračky“ a fašiangové „bursy“ s „holdomášami“.

Akýveľký kontrast skytá pohľad na dievča v mestských šatách, ostrihané a pod ním praslica na „priadkach“.

„Blažejácie“, „Gregorijácie“, vyspevovanie cez pôst na cintorínoch, vyspevovanie koľád na Štedrý večer, chodenie s „Morenou“, s „Luciou“, „Betlehemci“, to už všetko zaniklo. A nebolo v Lúžnej človeka, ktorý toto všetko by bol zachytil. Škoda!

Nové technické výmoženosti majú veľký vplyv na utváranie života ľudí v Lúžnej. Zavedenie autobusovej linky Ružomberok – Lipt. Lúžna a späť, elektrifikácia obce, miestny rozhlas zmenili tvárnosť starej, rázovitej obce.

Predtým putovali naši lúžňanskí drevorubači pešky do lesov Liptova, Oravy a Pohronia. Celý týždeň bývali v primitívnych búdach. Vtedy bol pre Lúžňanov ťažký, otrocký život. I úmrtnosť bola veľká.

Dnes Lúžňanov každý pondelok odvážajú do práce a tiež v sobotu privážajú autobusy ČSAD. V horách sú pre nich postavené drevené baráky so šporákmi a s riadnymi lôžkami. I úmrtnosť sa preto zmenšila.

Všetko, čo bolo staré, ide so starcami a stareňami do hrobu. Budúcnosť obce je v rukách mládeže. A Lúžna bude taký, aký bude mať terajšia mládež vzťah k modernej technike, k vede a hlavne kultúre.